

KIS-406 – Gl. **pédagogie**.

(GE – 19 09 91)

Notenn savet diwar c'houlen Herve KERRAIN e stern obererezh *Bodad ar Yezh arnevez*.

En orin an termen emañ an hGr. paidagwiva "arz, doare da ren, da gelenn ar vugale", deveret diwar paidagwov~ "1. sklav karget da gas ar vugale d'ar skol ; 2. gouarnour, mestr skol ur bugel", luniet diwar pai~ "bugel", a'gw "ren, kas ; heñchañ, bleniañ ; leviañ, gouarn, gourc'hemenn ; sturiañ, stummañ, furmiñ" (ajgwgov~ "o ren, o vleniañ o tedennañ, o hoalañ")¹.

Ster klasel Gl. **pédagogie** zo "skiant pe hentenn an desav pe ar c'helenn bugale". Ken dre an despizadur-mañ, ken dre ar gerdarzh, e ra keal ar **P** dave d'un treug o vont eus par ar bugel nevezc'honet da bar an den deuet d'e vent. Oc'h ober d'ar bugel mont gant an treug-se e tiforc'her tri seurt parennoù :

¹| "diorreadur bevedel ha bredel *emdarzh* ar bugel ;

²| engwezhiadur ur bugel en ur *gedvuhez* ;

¹ Menegiñ a ran arroudoù eus ul lizher eus an 09 11 91 digant Goulven PENNAOD da heul an notenn-mañ. "Souezhet on bet un tamm dre na raes ket anv a'r pouezusañ ger henc'hresianek en afer, **paideiva** an heni eo : '1. rearing of a child ; 2. training and teaching, education, opp. **troflv** ['nurture, rearing'] ; 3. its result, mental culture, learning, education [...] (Liddell-Scott-Jones 1286), ned eo ar pezh a studiez, diwar an etrevroadelegoù met un deverad dister a-walc'h e gresianeg. [...] Ar **paidagwiva** a loc'hez diouti ned oa met 'office of a **paidagwov**~, hence metaph. training [...] generally, attendance on the sick' (LSJ hv.). Amaezh an "hambrouger krennarded" (sed ster gwellañ **pai**~ [...]) ned eo deuet da vout arveret er yezhoù kornaouek met diwezat a-walc'h : nAu.**Pädagogik** 'Lehre von Erziehung und Ausbildung' en 18. ktvd. (Kluge, *Et. Wtb. d. deutschen Spr.* 522, ²²Berlin-New York 1989) ; Sz. **pedagogy**, er 16. ktvd. (Onions, *Ox. Dict. of Eng. Et.* 661, Oxford 1985) ; Gl. **pédagogie** e 1495 (Dubois-Mitterand, *Nouv. dict. ét. & hist.* 546, ²Paris, 1971). Da'm soñj e ve ur fazi enta klask 'heñvelderioù' etre ar gresianeg ha "heñchañ". Ijinet e voe ar ger gallek gant aozer *Miroir historial* hag ahan e tremenas e saozneg hag en uhelalamaneg. Biskoazh ne voe un hevelep meizad gant an Helleniz. An nGr. ne anav ket **paideiva** ken, nemet evel 'jeu ; passe-temps, plaisanterie' e ve ! Ober a ra gant an Et. **paidagwiva** 'éducation, pédagogie ! Kement man ne vir ket ouzhin a zegemer da reizh da zidermenadur evel "diskiblezh o plediñ gant an ober war-dro tud dre lakaat stlenn en o c'herz evit reiñ dezho an tu da ziorren" evit a sell ouzh degemeradur an diskiblezh man hiziv. Ar meizad man hon eus da zec'heriañ azas ha neket ar ger gallek."

³| an desaverezh *a-benn kefridi* embreget gant ar gerent, ar vistri, h.a.

D'ar sell kentañ hag eeun, e lavarfed ez eo an trede poent-mañ diwezhañ afer ar **P**. Ken eeun avat ned eo ket an traoù, rak :

A. – An tri foent n'int ket distag ; kentoc'h e reont tri blein un emframm, pep hini enta o vezañ e dalc'h an daou all : kevampleg eo diorreadur bevedel-bredel ha perzhiadur er gedvuhez, ha bras ouzh bras eo etrevezon ar gedvuhez hag an desaverezh pa vez o kevelañ-kevezañ skol ha stlenn.

B. – Kemmañ a ra palioù an desaverezh hervez a) ar ouezoniezh (ar gouzoud war mab-den e-barzh), b) an deivezouriezh, c) ar galloud. Tri blein d'un emframm eo ivez ar poentoù-se : tennderioù bras pe vrasoc'h, daelerezh, a vez e pep kevredigezh etre skiantourion, divezourion ha levierion e tachenn an deskadurezh : er riezoù frankizour e voe kevelañ-kevezañ etre ar bredelfennerezh ha divezouriezh ar relijionoù, er riezoù komunour e savas krenn ar veli a-enep ar bredelfennerezh en anv un divezouriezh ken moustrus ha hini ar relijionoù e barr o beli. An kez tennderioù ziskouez a-walc'h n'eo ket an desaverezh un afer a c'houzoud hepken, met a c'halloud hag a zivezouriezh (gerdarzh an termen-mañ : **u9edh* "ren, heñchañ" – etrezek ur "finvez", hBr. *diued* – a lak war wel heñvelderioù etrezañ hag an an hGr. a[*gw* hag e zevevad paidagwgiav).

C. – Dedro ar gevredadelezh a dreuzfurm doare an treug e-unan. An "den deuet d'e vent", evel m'hon lak HK da verzhout, n'emañ mui e dibenn an treug, pa rank oadourion, koulz ha bugale, kenderc'hel da c'hounit "deskamant" o buhez pad, ken a reer kel boas a **pédagogie des adultes** bremañ.

E Br., ne gaver kevatal da Gl. **pédagogie** nemet an termen **kelennouriezh** kinniget gant VALLEE hag adkemeret gant an aozerion war e lerc'h (lezel a ran agostez kinnigadenn all VALLEE : **skiant ar gorren bugale**, a zo un displeg ster ha n'eo ket ur gerluniad, koulz hag an amprest **pedagogiezh**). Hogen, diaes e ve derc'hel an termen-se, dre ma ra ar **P** estreget gant ar *c'helenn* evel emamp o paouez gwelout : re stiet eo keal ar "c'helenn" war ar blein anadoudel-kefredel, endra sell ar **P** ouzh hollelezh an den, en he bleinoù oberel, divezel, h.a. ; heñvel dra, ne c'hallfed ket deverañ diwar ar verboù :

~ Br. **gorren, desav** pa skoont ivez hebiou d'an hollelezh dre lezel er-maez ar blein anadoudel hag oberel(-michel) : na gorreet na desavet ne vez perzhiaded an dalc'hioù stummerezh kendalc'hus !

~ Br. **diorren**, a ve moarvat an azasañ, na c'haller ket degemer amañ koulskoude dre ma vez arveret e tachenoù re nes ar Vevoniezh hag an Armerzhouriezh ;

~ Br. **deskiñ**, pa'z eo ivez re strizh e erdal, pa'z eo daousteriek hag ivez pa'z eo bet rekizet gant kevatalioù Et. **didact-** (sl. **bredelfennerezh deskiñ, deskelfennerezh**, GBLF ¶ 68).

Un hevelep dezrann nac'hek dre ar perak ne zere ket ar berb-mañ-verb brezhonek stag ouzh sterva ar **P** hon degas da aozann un despizadur all : “An ober ez eo ar **P** ar skiant anezhañ zo dezhañ daou zurc'hadur : a) durc'haet eo etrezek ar *varregezh* e-keñver gouzout hag ober (eleze ar vicher, ar gedvuhez, h.a.) ; b) durc'haet eo etrezek *kefleuniadur* an den e-unan (en e holl arvezioù”.

An eil despizadur-se a gej dre veur a boent gant steriegezh ur ger a zo bet kinniget dezhañ meur a wech endeo teurel troad er yezh arnevez : Br. **gougon**¹.

E gavout a reer en termen hBr. *anguoconam* (DGVB 65). “Le sens de -*guoconam* ne fait guère de doute ; c'est "je peux faire, j'accomplis, je suffis à".” Fleuriot a not ivez : “Le radical -*guocon-* [...] est très fréquent dans les noms propres v. bret. sous la forme *uuocon* ex. *Cat-uuocon* C. Redon ch. 212, *Kent-uuocon* ch. 63, 110., *Anau-uuocon* ch. 184.” E Kb. ez eo paot reveziadennoù ar ger, gant un dedroadur er steriegezh : mar kaver gant *gogaun, gwogaun* ar c'hemeradurioù "fullness, plénitude ; capability, energy", e wisk peurliesañ an termen hag e zeveradoù ar ster "glory, honour".

Kinniget 'm eus ober gant **gougon** :

– er Wironiezh : **gougon gwirel** "capacité juridique", **angougon gwirel** "incapacité juridique", **angougonek** "incapable", h.a. (sl. KIS-385, pp.) ;

¹ Un arroud all eus lizher Goulven PENNAOD eus an 09 10 91 a venegan : “Évit a sell ouzh hBr. *uuocon, guocon, anguoconam* e ra dave Fleuriot, DOB 390, d'ur pennad gant Otto Lindemann, *BBCS* 19, 509-510, na'm eus ket lennet, a gaver berraet gant E. Bachellery (*ÉC* 23 [1986] 358) evel man : ‘La dichotomie gall. *dichawn/digawn* continue une opposition entre formes relatives et non relatives. Le verbe signifie "pouvoir, pouvoir faire". La rac. serait non pas **ka#n-* mais (britt.) **ga#n-* "faire, travailler". Les formes **d"#go#n*, **wogo#n*, deutérotoniques et non relatives, se caractérisent par l'absence de lénition à l'initiale du radical ; cf. *go-gwnn* : *ro-finnadar*. Elles ont été tardivement interprétées comme des formes relatives d'un radical a *k-* initial, pour lequel la forme non relative comportait la géminée -*kk-* Ø -*x-* (cf. Loth *RC XXXI* 472 c.)’. A c'hell bezañ, nemet e tle bezañ kozh kenan an adsevel dre ma kaver <*c-*> e henvrezhoneg. Évit a sell ouzh ar stumm, touellet on bet, hep mar, gant hBr. -*uuocon* ma kredis gwelet un /o/ berr en dibenn, ken stank e hBr. /WPgon/ > nBr. **gougeun* pe da'r muiañ, **gougen*... Tampir... Re adarveret eo bet *gougon* evit cheñch bremañ. A-du on gant an **diougon-** a ginnigez nemet e stagfen oute ***diougon** e-hun evel pennanv hollek evit da **diougonañ** (pao. arveret evel pa.) ha **diougonerezh**.

– er Yezhoniezh, gant ar c'hevenebad **gougon ~ digon** lakaet da gevatal sa dermenoù CHOMSKY **competence ~ performance** (notenn diembann) ;

– er Vevoniezh **gougon hangaeel** "compétence immunologique, immunocompétence (KIS-397, pp.)

Ar verb a ginnigan da aroueziñ an ober a zo danvez studi ar **P** eo **diougonañ** "ober war-dro (un den) hevelep ma tiraezo ar gougon, eleze barregezh ha kefleuniadur". Moarvat ez a ar ster-se en tu all d'ar pezh a intenter alies dre ar Gl. **pédagogie**, hogen engronnet emañ steriegezh an termen gallek e-barzh hini an termen brezhonek hep ma ve displavar, ha "pa c'haller tizhout pelloc'h e c'haller tizhout tostoc'h". Ent furmel, e kouezh **diougonañ** e steudad ar gerluniadoù diwar **di-** (kreñvaat) +**-gou-** : **diouganañ, diogeliñ, dioubarzhañ** (sl. KIS-386, pp.), **diunit** (sl. KIS-218, pp. 25-26).

A se e kinnigan an termenoù :

Br. **diougonañ**, sl. an despizadur diaraok (termen a zo en e erdal hini "desav, kelenn, stummañ, h.a.), Gl. \cong **exercer la pédagogie**.

Br. **diougoner g.-ion**, neb oc'h embreger an diougonañ, Gl. **pédagogue**.

Br. **diougon** [sl. notenn ar p.] g., **diougonerezh** g., embregerezh an diougonañ, Gl. **pédagogie**.

Br. **diougonadel** aa., a-zivout an diougonañ, Gl. **pédagogique**.

Br. **diougonadek** aa., hervez reolennoù an diougonañ, Gl. **pédagogique**.

Br. **diougonour g.-ion**, arbennigour war an diougonañ, Gl. **pédagogue**.

Br. **diougonouriezh** b., diskiblezh damkanel ha/pe embregel o plediñ gant an diougonañ, Gl. **pédagogie**.

GERVA BREZHONEK-GALLEK.

anaoudel aa. cognitif (sl. KIS-346, La-08, p. 345).

blein g. pôle.

deznaderezh g. discernement (sl. *Preder* 148, p. 28 ; KIS-393, pp.).

divezelezh b. éthique, morale.

divezour g. moraliste.

divezouriezh b. morale.
emframm g. forme, structure, gestalt (sl. *Al Liamm* 82, 1960, pp. 312 hh.)
emreolerezh g. autonomie.
kefleuniadur g. accomplissement.
kevampleg aa. se conditionnant réciproquement.
oberel aa. pragmatique, pratique.
reveziadenn b. occurrence (sl. KIS-278, La-08, pp. 140-141).
stiet aao. focalisé (sl. KIS-296, La-08, p. 184).
stlenn g. information.
stlenn : *skol ha* – l'école et les médias.